

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus

Toiminta- ja taloussuunnitelma 2006–2009

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2005
Toimitus Ritva Paananen ja Sirkka Rautoja

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus
Toiminta- ja taloussuunnitelma
2006–2009

Sisällysluettelo

I	Kotuksen strategia	5
II	Toimintaympäristön muutokset	7
III	Toimintasuunnitelma 2006–2009	10
	Kielentutkimus	10
	Suomen ja ruotsin kielen huolto	13
	Tietohuolto	16
	Vähemmistökielten tutkimus ja huolto	18
	Kääntäjien tutkintolautakunta	20
IV	Henkilöstö	21
V	Voimavarat	23
	Kehittämishankkeet	23
	Talous 2006–2009	23

I Kotuksen strategia

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus (Kotus) on Helsingissä toimiva opetusministeriön alainen kielentutkimuslaitos, joka on perustettu vuonna 1976. Sen toimintaa säätelee laki Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta (48/1976, muutokset 1987 ja 1996) ja asetus Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta (187/1976, muutokset 1976, 1987, 1996 ja 2004).

Toiminta-ajatus

Kotus on kielitieteellinen tutkimuslaitos, jonka toiminta-ajatuksena on lisätä tietoa kotimaisista kielistä ja niiden asemasta kulttuurissa ja yhteiskunnassa sekä näin luoda edellytyksiä kielelliselle tasa-arvolle Suomessa.

Arvot

Toiminnan lähtökohtana on kielen merkittävyys yksilön elämässä ja yhteiskunnassa.

Kotus tarkastelee kieltä tutkimuksellisesta näkökulmasta ja tuottaa siitä luotettavaa tietoa. Sen toiminta on pitkäjänteistä ja vastuullista, ja se suhtautuu ympäristöönsä aloitteellisesti ja yhteistyöhakuisesti.

Visio

Tutkimuskeskus on tunnettu, perinteisiin nojaava ja uutta luova tutkimus- ja asiantuntijalaitos. Se seuraa aktiivisesti kielen kehitystä ja osallistuu kielipoliittiseen keskusteluun.

Strategia

Perustehtävät

Toiminnassaan Kotus keskittyy ensinnäkin tieteellisten, kieliyhteisön ja kieliryhmän historian kannalta keskeisten sanakirjojen ja tietokantojen sekä nykykielen sanakirjojen laatimiseen. Kieliyhteisön kannalta keskeisiä tehtäviä ovat niin ikään kielen kehitystendenssien ja nykykielen normiston taustan tutkimus sekä nimistöntutkimus. Toimintaympäristön muutokset ovat osoittaneet sen, että kielitietoisuuden vahvistamisella, kielenhuollolla, viranomaistekstien analyysillä ja viranomaisten koulutuksella on entistä tärkeämpi rooli. Toimimalla aktiivisesti yhteiskunnallisena keskustelijana Kotus korostaa ohjelmaansa kuuluvien kielten ja ylipäätään äidinkielten merkitystä. Laajojen aineistojensa ja monipuolisen kirjastonsa avulla ja niitä kehittämällä Kotus kantaa vastuun siitä, että tiedeyhteisöllä ja kansalaisilla on käytössään oman kulttuurin kannalta keskeisiä lähteitä.

Toiminnan kehittämistavoitteet suunnitelmakaudella

- ◆ Lisätään Kotuksen tunnettuutta.
- ◆ Pidetään esillä kansalliskielten asemaa ja vaikutetaan kielipolitiikkaan tiedeyhteisössä ja julkisilla foorumeilla.
- ◆ Toimitaan aktiivisesti kansainvälisissä ja kansallisissa verkostoissa kaikilla toiminnan alueilla. Vahvistetaan suhteita eurooppalaisiin tutkimusyhteisöihin.
- ◆ Parannetaan Kotuksen kielenaineskokoelmien ja -aineistojen käytettävyyttä ja saatavuutta.
- ◆ Kehitetään Kotuksen julkaisu- ja kustannuspolitiikkaa.
- ◆ Kehitetään tiedottamista.
- ◆ Huolehditaan siitä, että henkilöstön ammattitaito on ajantasainen, ja huolehditaan henkilöstön hyvinvoinnista.
- ◆ Kehitetään työn organisointia ja laitoksen sisäistä yhteistyötä.

II Toimintaympäristön muutokset

Kotuksen toimintaan vaikuttavat sekä tieteenalan kehitys ja painotukset että kieliyhteisöjen erilaiset tarpeet ja yhteiskunnalliset ja taloudelliset muutokset. Toimintaympäristönä on sekä kansainvälinen ja kansallinen tiedeyhteisö että suomalainen yhteiskunta.

Kielentutkimuksen menetelmät ja tutkimuskohteet ovat yhä moninaisempia, ja tarvetta erilaiselle tutkimukselle on runsaasti. Yhteiskunnan muutokset edellyttävät myös kielentutkijoilta yhteiskunnallisen tilanteen tuntemusta ja mahdollisuuksien mukaan osallistumista monitieteisiin hankkeisiin. Yhä keskeisemmin nousee esiin sekä kansallisen ja kansainvälisen yhteistyön tarve että suomalaisen tiedeyhteisön sisäinen työnjako. Menetelmien ja tutkimuskohteiden moninaistuminen on koko tiedeyhteisön voimavara ja haaste.

Kieliyhteisön muutokset ja kielentutkimus

Suomen sisäinen muuttoliike muokkaa kieliyhteisöä monella tavalla. Muuttoliikkeellä on sekä kulttuurisia että sosiaalisia seurauksia, ja suomi ja ruotsi saavat uusia vaikutteita. Paikallisuuden luonne muuttuu, kun erilaiset kielimuodot kohtaavat toisensa vielä vahvemmin kuin aikaisempien sukupolvien elämässä. Erilaisten alakulttuurien rinnakkainelo edellyttää yhteisöltä kielitietoisuutta ja tietoa kielen moninaisuudesta. Kielentutkimuksen tehtävänä on tuottaa monipuolista tietoa yhteisön tarpeisiin erilaisten aineistojen ja menetelmien avulla.

Suomen kielitilanne on muuttunut myös siten, että täällä vuosisatoja käytettyjen kotimaisien kielten – suomen, ruotsin, saamen kielten, romanikielen ja suomalaisen viittomakielen – rinnalle on tullut uusia kieliä. Esimerkiksi venäjän, viron, englannin, somalin ja arabian kielen puhujien määrä on kasvanut jatkuvasti ja ne ovat saavuttaneet pysyvän aseman Suomen kielikartalla. Kielitilanteen muuttuminen ja uusi kielilakikin edellyttää, että kielitilannetta seurataan ja että koko tiedeyhteisö – tarkoituksenmukaista työnjakoa noudattaen – reagoi uuden tilanteen synnyttämiin tarpeisiin.

Elinkeinorakenteen ja työn luonteen muuttuminen jättää jälkiään suomalaisten kieli-
muotoihin. Sähköiset yhteydet luovat uutta kielenkäyttökulttuuria. Koulutus pitenee ja lisääntyy, ja kirjoitetun kielen vaikutus ulottuu entistä useampien ihmisten elämään. Kieli on myös suurempi osa ihmisten työtä kuin ennen. Muutoksia on myös puhutun ja kirjoitetun kielen suhteissa: yhtäältä puhekielisyys on tullut osaksi painettua sanaa suuremmassa määrin kuin ennen, toisaalta kirjoitetut tekstit vaikuttavat puheeseen, mikä tuntuu erityisesti julkisissa keskusteluissa ja viranomaiskielessä. Puhutun kielen alueellinen vaihtelu on luonnollisesti olemassa edelleenkin, mutta alueesta riippumatta kaikki kielenkäyttäjät elävät monia taitoja ja kielimuotoja vaativassa ympäristössä. Kielenkäyttäjän on siten ky-

ettävä tuottamaan, ymmärtämään ja analysoimaan kieltä monissa tilanteissa ja arvioimaan kielen merkitystä. Tutkimukseen perustuvan kielitiedon tarve on ilmeinen.

Euroopan unionin jäsenyys ja lainsäädännön muuttaminen EU:n direktiivejä vastaavaksi on uudistanut yhteiskunnallisen elämän käsitteistöä ja mahdollisesti myös ajattelutapoja, mikä synnyttää haasteita viranomaiskielille. Ammattien eriytyminen ja erityisesti teknologian ja liike-elämän uudet ammatit puolestaan ovat synnyttäneet suomeen ja ruotsiin uutta sanastoa ja ilmaisutapoja. Yhä enemmän on työelämän kielenkäytön tarpeita, jotka vaativat perusteellista selvitys- ja tutkimustyötä. Kielentutkijoiden, -huoltajien ja viranomaisten edustajien yhteistyö tutkimustehtävien kartoittamiseksi ja koulutuksen järjestämiseksi on siten entistä tärkeämpää.

Englannin kieli on laajentanut alaansa talouselämässä, tieteessä ja nuorisokulttuurissa. Kansainvälistymisen vuoksi suomalaiset tieteen tekijät kirjoittavat aiempaa useammin englanniksi. Tämä kaikki saattaa ajan mittaan kaventaa äidinkielen käyttöalaa. Puheenvuorot ja selvitykset, jotka kiinnittävät huomion kielten välisiin suhteisiin ja äidinkielen asemaan, ovat yhä tarpeellisempia, jotta suomi ja ruotsi säilyisivät yhteiskunnan kaikilla aloilla käytettävänä kielenä. Julkaisukielestä ja kielten roolista tieteellisissä julkaisuissa on syytä käydä keskustelua myös kansainvälisillä foorumeilla, jotta kielentutkimuksen englannistuminen ei peittäisi alleen kielten kirjoja eikä vähentäisi kiinnostusta muihin kieliin. Kielentutkijoiden asiantuntemuksen roolia olisi syytä vahvistaa myös työelämän kieli- valintoja punnittaessa.

Viime vuosina on kaikkialla Euroopassa keskusteltu vilkkaasti äidinkielen asemasta ja myös Suomessa on käsitelty monissa yhteyksissä suomalaisuutta ja eri äidinkieliä. Vähemmän käytettyjen kotimaisten kielten – pohjois-, inarin- ja koltansaamen sekä romanin ja viittomakielen – käyttäjien keskuudessa on vahvistunut kielellinen tietoisuus ja halu säilyttää, elvyttää ja kehittää kieltään. Ruotsin kielen asemasta, kaksikielisyydestä ja kieliryhmien kontakteista keskustellaan vilkkaasti. Tämä kehitys merkitsee sitä, että kansainvälinen ja kansallinen yhteistyö tutkimuksessa ja kielipolitiikassa on välttämätöntä, ja näiden kysymysten pohtimisessa on syytä hyödyntää sitä kokemusta, jota esimerkiksi pitkäaikainen pohjoismainen yhteistyö on antanut. Suomen tilannetta ja näkemyksiä kannattaa tuoda vahvasti esiin, koska Suomella on näissä asioissa myös paljon annettavaa muille.

Vaikka monia muutoksia on ollut nähtävissä, yksi asia ei ole muuttunut, vaan on suorastaan vahvistunut: kielenkäyttäjien halu tietää omista juurista, oman kielen ja muiden kielten suhteista, kielen historiasta ja kaikesta, mikä koskee omaa kieliympäristöä ja sen menneisyyttä. Siten myös sellainen kielen kuvaus, joka liittyy kielen historiaan, on aina ajan- kohtainen ja kieliyhteisölle tärkeä.

Kotus tutkimusjärjestelmän osana

Suomen koulutus- ja tutkimusjärjestelmällä on keskeinen merkitys maan sosiaalisen ja taloudellisen hyvinvoinnin edistämiseksi. Euroopan unionin rooli tutkimuksessa on vahvistunut, mikä tähän mennessä on näkynyt enemmän luonnontieteissä. Viime aikoina Pohjoismaissa on tehty aloitteita tutkimusyhteistyön tiivistämiseksi. Kielentutkimuksessa ja -huollossa suhteet muihin pohjoismaihin ja lähialueisiin ovat aina olleet keskeisiä, eikä

niiden merkitys tulevaisuudessakaan vähene. Yhteistyö Pohjoismaiden yliopistojen ja kieli-
lautakuntien sekä Euroopan tutkimuslaitosten kanssa on tärkeää. Elimellinen osa toimin-
taa on myös yhteistyö suomalaisten yliopistojen vastaavien laitosten kanssa. Tutkijoiden
työn ja arkisto- ja kirjastotoiminnan kehittämisen kannalta keskeistä on myös kansallinen
arkisto- ja kirjastoyhteistyö.

Valtion tutkimuslaitoksena Kotus on Suomen ainoa yliopistojen ulkopuolinen kielitieteel-
linen laitos. Sen menot katetaan pääosin budjettivaroin, ja vain pieni osa on ulkopuolista
rahoitusta. Vaikka humanistisella tutkimuksella ei olekaan samanlaista mahdollisuutta saada
ulkopuolisia varoja kuin esimerkiksi tekniikan alalla tai liiketaloustieteissä, ulkopuolinen
rahoitus vahvistaa budjettivaroin tehtävää työtä. Yhteistyö muiden laitosten kanssa edis-
tää mahdollisuuksia saada ulkopuolista rahoitusta.

Valtion tiede- ja teknologianeuvoston selvityksen ja muiden valtionhallintoa koskevien
selvitysten perusteella suunnitelmakaudella toteutetaan mittavia hallinnonuudistamis-
hankkeita, jotka vaikuttanevat kaikkiin laitoksiin. Opetusministeriön suunnitelmilla, jot-
ka tähtäävät hallintotehtävien siirtämiseen palvelukeskuksiin, saattaa olla vaikutuksensa
myös Kotuksen taloushallinnon toimintoihin.

III Toimintasuunnitelma 2006–2009

Kielentutkimus

Toimintaympäristön muutokset

Suomessa tehtävää tieteellistä tutkimusta arvioidaan yhä enemmän kansainvälisyyden, tutkimusyhteistyön, monitieteisyyden ja tuotteistettavuuden perusteella. Tutkijankoulutus on lisääntynyt, mikä on johtanut myös tietoisempaan keskusteluun tutkijanammatin ja -uran mahdollisuuksista. Tiedepolitiikan toimintamallit lähtevät tyypillisesti ns. kovista tieteistä, joten humanistisilta ja etenkin kansallisiin kulttuuri- ja kielikysymyksiin suuntautuvilta aloilta vaaditaan valppautta oman toimintaympäristönsä hahmottamisessa: missä tähdätään kansainvälisyyteen, missä selkeisiin tuotteisiin ja sovellettavuuteen, miten vastataan yhteiskunnan tarpeisiin.

Suurilla historiallisilla sanakirjahankkeilla, joiden varaan Kotus on perustettu ja joiden työ jatkuu koko suunnittelukauden ajan ja sen yli, on selkeä paikkansa toimintaympäristössä. Ne ovat ainutkertaisia kulttuurituotteita, joilla on kysyntää vuosisatojenkin päästä. Muisakin hankkeissaan Kotus tarjoaa mahdollisuuden pitkäjänteiseen tutkimustyöhön. Niissä korostuu keskustelu paitsi tutkimusmaailman myös erilaisten sidosryhmien ja koko puhujayhteisön kanssa. Yhä enemmän tutkimustarpeita nousee myös Kotuksen kielenhuollon kautta, esim. nyky maailmassa keskeisen tekstityön ja tekstien kautta tapahtuvan vuorovaikutuksen ansiosta.

Toiminta-ajatus

Kielentutkimus tähtää uuteen tietoon ja näkemyksiin kielten taustasta ja historiasta sekä siitä, mitä kielissä, niiden suhteissa ja ihmisten kielellisissä asenteissa tapahtuu. Tehtävänä on tuottaa suomalaista kulttuuriperintöä välittäviä ja myös sukukielten sanavaroja kuvaavia tieteellisiä sanakirjoja, kielen kehitykseen ja käyttäjien tarpeisiin vastaavia nykykielen ohjeellisia sanakirjoja sekä erillistutkimuksia puhutusta kielestä, teksteistä ja nimistöstä etenkin käytön, vaihtelun ja nykynormiston taustan kannalta. Lisäksi tehtävänä on toimia tutkimusalueen tieteellisissä asiantuntijatehtävissä.

Sanakirjahankkeet

Tutkimuskeskuksen erityistehtäväksi on muodostunut sellaisten sanakirjojen tuottaminen, jotka ovat kansallisesti ja kulttuurisesti merkittäviä ja joiden käyttöikä tulee olemaan hyvin pitkä. Monet niistä perustuvat uniikkeihin aineistoihin, joita nykyoloissa olisi enää mahdoton kerätä. Tällaisia sanakirjoja ovat *Suomen murteiden sanakirja*, *Ordbok över Finlands svenska folkmål* ja *Vanhan kirjasuomen sanakirja* sekä eräät etäsukukielten sana-

kirjat. Päämääränä on edistää suunnitelman mukaan tekeillä olevia historiallisia sanakirjoja.

- ◆ *Suomen murteiden sanakirjasta, Vanhan kirjasuomen sanakirjasta ja Ordbok över Finlands svenska folkmål* -teoksesta ilmestyy suunnitelmakaudella kustakin yksi osa.
- ◆ Tekeillä olevista etäsukukielten sanakirjoista *Tšeremissin sanakirja* valmistuu suunnittelukaudella ja *Vogulin sanakirja* pian sen jälkeen.

Etymologista sanastontutkimusta tehdään lähitulevaisuudessa saamen kielistä yhteistyössä mm. Helsingin ja Oulun yliopistojen kanssa. Tutkimus tuo samalla lisävalaistusta saamelaiden historiaan ja heidän kontakteihinsa muihin kansoihin ja kieliin.

- ◆ Saamelaiskielten sanastosta ja sitä koskevasta tiedoista tehtävää sähköistä tietokantaa täydennetään ja pidetään ajan tasalla.
- ◆ Aloitetaan sanakirjatyö, joka tähtää yleistajuiseen pohjoissaamea koskevaan sekä tieteelliseen, kaikki saamelaiskielet käsittävään etymologiseen sanakirjaan.

Myös nykykielen sanakirjojen toimittaminen on tutkimuskeskuksen pysyvä tehtävä. Ne reagoivat kielen kehitykseen, seuraavat sanaston nykytilannetta ja antavat ohjeita ja suosituksia sanojen käytöstä ja oikeinkirjoituksesta. Nämä kirjat on paljolti suunnattu suurelle yleisölle. Ne ovat luonteeltaan paitsi nykyistä yleiskieltä kuvaavia myös normatiivisia ja siksi historiallisia sanakirjoja selvästi lyhytikäisempiä. Kun sanasto uudistuu ja kielen normit muuttuvat, sanakirjoista on toimitettava uudet, ajantasaiset laitokset. Edellisetkään eivät silti menetä merkitystään: ne muuttuvat historiallisiksi sanakirjoiksi, oman aikansa kielen lähdeteoksiksi.

- ◆ Nykykielestä laaditaan julkaisuja vuonna 2005 tehtävän tarkemman suunnitelman mukaisesti.
- ◆ Seurataan yhteiskunnan tarpeita ja odotuksia tehtäessä päätöksiä siitä, mitä ja millaisia sanakirjoja otetaan ohjelmaan, ja siitä, tuotetaanko kirjat paperi- vai verkkomuotoisina.

Sanakirjojen kehittämisessä käytetään jatkuvasti hyväksi tietotekniikan ja kieliteknologian tuoreimpia mahdollisuuksia.

- ◆ Sanakirjat tuotetaan rakenteisissa toimitusympäristöissä.
- ◆ Kirjojen aineistosta tuotetaan tietokantoja tutkimuksen ja kielenhuollon tarpeisiin.

Kielen käytön ja vaihtelun tutkimushankkeet

Tutkimus on aineistolähtöistä ja keskittyy kielen käyttöön ja vaihteluun. Suomen kielessä vakiintuneita ja kehittyviä aloja ovat nimistön, puhutun nykykielen, tekstien, kirjakielen kehityksen ja kieliopin tutkimus.

- ◆ Vuoden 2006 alussa käynnistyy kaksi vähintään suunnitelmakauden ajan jatkuvaa, suomen kieltä koskevaa tutkimushanketta. Toinen tutkii puhuttua kielellistä vuorovaikutusta ja variaatiota, toinen tekstien rakentumista ja tekstilajeja, myös historiallisesta näkökulmasta. Suomen kieliopin asiantuntemusta hyödynnetään molempien alojen tutkimuksissa ja vuonna 2004 ilmestyneen *Ison suomen kieliopin* pohjalta tehtävissä sovelluksissa.

- ◆ Itämerensuomalaisten kielten suhteita valottava laaja, suomalais-virolais-karjalaisena yhteistyönä toteutettu kartastohanke valmistuu suunnittelukaudella.

Kotuksella on suomen- ja ruotsinkielisen nimistön tutkimuksessa keskeinen rooli oman nimiarkiston ja nimistöhuollon vuoksi mutta myös yliopistojen kanssa tekemänsä kiinteän yhteistyön ansiosta.

- ◆ Paikannimistön käyttöä pääkaupunkiseudulla tutkiva, yhteistyössä kaupunki-maantieteen tutkijoiden kanssa toteutettava hanke valmistuu vuonna 2008. Nimistöalan monipuolista asiantuntemusta Kotuksessa pidetään yllä.

Tekstien ja kirjoitetun kielen tutkimuksen tueksi tehdään kieliteknologista tutkimus- ja kehitystyötä sähköisten tekstiaineistojen käytettävyyden parantamiseksi.

- ◆ Käynnissä olevan hankkeen valmistumiseen (2007) mennessä valmistellaan pitempiaikainen strategia kieliteknologisen tutkimuksen asemasta Kotuksessa. Tämä koskee kaikkia Kotuksen toiminta-alueita.

Kielentutkimuksen tulokset suunnataan kotimaiselle ja kansainväliselle tiedeyhteisölle, ja tutkimuksen laatua ja toimintatapoja arvioidaan tieteellisen tutkimuksen kriteerein. Lisäksi tuloksia suunnataan suurelle yleisölle ja esim. julkishallintoa, viestintäalaa ja koululaitosta edustaville yhteistyökumppaneille. Läheinen yhteys kielten puhujiin on erityisen tärkeä vähemmistökielten tutkimuksessa.

- ◆ Tutkimuksista esitelmöidään kotimaisissa ja kansainvälisissä kongresseissa ja tulokset julkaistaan kotimaisissa ja kansainvälisissä julkaisuissa, ensisijaisesti sellaisissa, jotka käyttävät refereejärjestelmää.
- ◆ Lisäksi tuloksia julkaistaan asiantuntija- ja sidosryhmille sekä aiheesta riippuen myös suurelle yleisölle suunnattuina artikkeleina, kokoelmina ja monografioina.
- ◆ Akateemisen ja populaarin julkaisemisen suhde kuvataan hankesuunnitelmissa.
- ◆ Lisätään tutkimusyhteistyötä Kotuksen kielenhuollon kanssa.

Kansainvälistä julkaisemista ja esitelmöintiä rohkaistaan, mutta sitä ei lähtökohtaisesti arvosteta kotimaista korkeammalle.

- ◆ Foorumin valinta riippuu mm. tutkimusaiheesta ja hankkeen tavoitteista.

Tutkimusta tehdään määräaikaissa muutaman tutkijan hankkeissa. Hankkeet tekevät yhteistyötä keskenään ja vaihtavat aktiivisesti tietoa ja kokemuksia.

- ◆ Hankkeiden suunnittelun, perustamisen, etenemisen ja valmistumisen prosessit ovat selkeät.

Tutkimushankkeet toimivat yhteistyössä yliopistojen kanssa.

- ◆ Tutkijat osallistuvat alansa kansalliseen ja kansainväliseen toimintaan arvioijina, tieteellisten järjestöjen ja komiteoiden jäseninä sekä kongressien ja seminaarien järjestäjinä.
- ◆ Hankkeet tarjoavat opinnäytetöiden aiheita (gradut ja väitöskirjat). Paitsi omiin hankkeisiinsa kuuluvia opinnäytetöitä, tutkijat opastavat sopimuksen mukaan muitakin alansa opinnäytteen tekijöitä. He antavat alansa dosentti- ja muuta opetusta eri yliopistoissa.
- ◆ Yhteistyömuotoja Helsingin yliopiston kanssa selvitetään vuonna 2006, jolloin sopimus yhteisestä tutkimusprofessorista päättyy.

Tutkimus tarjoaa yhdyssiteitä eri puolilla maata toimiville tutkijoille. Tällä on keskeinen merkitys etenkin yliopistoissa vähemmän edustetuilla aloilla ja aloilla, joita tutkitaan eri kielten ja tieteenalojen laitoksissa; tällaisia ovat nimistön- ja tekstintutkimus.

- ◆ Hankkeet järjestävät alansa seminaareja ja ylläpitävät säännöllisemmin kokoon-tuvia tutkijoiden ja opinnäytteentekijöiden piirejä sekä sähköpostilistoja.

Tutkimusta ja tutkimusyhteisön vireyttä edistetään yhteishankkeilla ja ulkopuolisella rahoituksella.

- ◆ Ulkopuolista tutkimusrahoitusta haetaan eri lähteistä; sen määrää pyritään lisää-mään.
- ◆ Tilanteen mukaan käynnistetään yhteisiä hankkeita tai osahankkeita yliopistojen ja muiden tutkimuslaitosten kanssa; esimerkiksi julkishallinnon asiointitekstejä ja -tilanteita voidaan tutkia yhteistyössä asianomaisen laitoksen kanssa.
- ◆ Tutkimushankkeisiin etsitään aktiivisesti Suomen Akatemian, säätiöiden tms. rahoituksella toimivia post doc -tutkijoita.
- ◆ Huolehditaan siitä, että ulkopuolisella rahoituksella toimivien tutkijoiden asema Kotuksen työntekijöinä on selkeä ja tutkijoille houkutteleva.

Suomen ja ruotsin kielen huolto

Toimintaympäristön muutokset

Kansainvälistyminen heijastuu sekä suomen että ruotsin kieleen, mikä näkyy mm. laina-sanojen nopeana lisääntymisenä ja siinä, että kansallisia ja kansainvälisiä ilmaisukeinoja käytetään rinnakkain (esim. standardit, nimet). Kansainvälistyminen lisää englannin kie-len käyttöä esimerkiksi tieteellisessä tutkimuksessa. Suomen ja ruotsin kieltä käytetään kyllä muissa akateemisissa tekstilajeissa, käsi- ja oppikirjoissa sekä yleistajuisissa tieto-teoksissa, mutta on vaarana, että kaikilla aloilla ei julkaista suomeksi tai ruotsiksi. Akatee-misessä tutkimuksessa ja opetuksessa ei myöskään ole kaikilla aloilla kansalliskielistä sanasto- ja termityötä eikä näiden kielten käyttöä nähdä tarpeelliseksi, esimerkiksi yli-opistojen laitokset eivät tarjoa kirjoittamisen ja kielenkäytön kursseja.

Kansalliskielten kehityskulut ovat hyvin samankaltaiset Euroopan maissa: kansalliskielen asemaa ja käyttöä tutkitaan ja pyritään edistämään muuallakin. Tiedonvaihto ja yhteiset linjaukset ovat tärkeitä. Tätä tarkoitusta varten eurooppalaiset kieliassiantuntijat ovat perustaneet yhteistyöverkoston Efnilin (European federation of National Language Institutes). Myös Pohjoismaiden kielineuvosto keskittyy kielipoliittisiin kysymyksiin.

Kielityöt ja kieliammatit lisääntyvät, samoin erilaiset viestintätarpeet ja -muodot. Kielen-huollon toiminnassa korostuu yhä erilaistuneempien kielimuotojen tarkastelu: yleiskielen ja erikoiskielen yhteydet, tilannesidonnaiset kielinormit, erikoiskielten tietoinen kehittä-minen, uudissanat.

Kieli liittyy yhteiskunnassa lukemattomiin asioihin (asiakaspalveluun, viestintään, imagonmuodostukseen, maailmankuviin ym.), joten kielenhuollon kannalta on entistä tär-keämpää, että käyttäjät tottuvat omatoimiseen kielenhuoltoon ja tarkastelemaan kieltä omista asiantuntijalähtökohdistaan.

Koska tekstit ja kielenkäyttötavat ovat niin moninaiset, ei kielenkäytön normeja voi esittää valmiina ja annettuina. Kielenhuollon perustaksi tarvitaan yhä enemmän erilaisten käyttötapojen tutkimusta ja analyysiä. Kielenhuollon tavoitteena on kyetä selittämään kielellisiä valintoja ja vaihtelua; uusien lause- ja muoto-opillisten normien laatimiselle ei juuri ole tarvetta.

Ruotsin kielen huolto nojaa kielipoliittiseen toimintaohjelmaan *Tänk om...* (v. 2003). Ohjelmassa esitetään keinoja, joiden avulla ruotsin kielen käyttöä edistetään yhteiskunnan eri aloilla, koulutuksessa, kulttuuri- ja harrastusmaailmassa sekä elinkeinoelämässä.

Toiminta-ajatus

Kielenhuolto tarkastelee kieltä ja kielenkäytön ilmiöitä ja tuottaa näistä tietoa ja ohjeita kielenkäyttäjien ja yhteiskunnan tarpeisiin.

Linjaukset

- ◆ Kielenhuolto pyrkii vaikuttamaan siihen, että kielenkäyttäjillä on käytössään tietoa kielestä, ennen muuta julkisista kirjallisista kielimuodoista.
- ◆ Kielenhuolto pyrkii siihen, että kansalliskieliä voidaan käyttää kaikilla yhteiskunnan aloilla.
- ◆ Ruotsin kielen huollon tavoitteena on lisäksi pitää suomenruotsi osana ruotsin yleiskieltä.

Suomen kielen toimenpiteet

Kielen tutkimus ja seuranta

- ◆ Kartutetaan systemaattista tietoa julkisesti käytetyn kirjakielen (yleiskielen) tilasta ja sen muutoksista. Tehdään yhteistyötä tutkimushankkeissa ja keskitytään kielenhuollon kannalta kiinnostavien aineistojen seurantaan. Sanakirjahankkeiden kanssa tehdään yhteistyötä sanaston seurannassa ja ohjailussa.

Kielen käyttöalojen seuranta

- ◆ Seurataan suomen kielen käyttöä yliopistoissa ja Euroopan unionin toimielimissä.
- ◆ Laaditaan kielipoliittinen toimintaohjelma, jolla pyritään vahvistamaan viranomaisten, EU-organisaatioiden ja akateemisen maailman suomen kielen käyttöä sekä parantamaan viranomaisten kielenkäyttöä.

Palvelut ja julkaisut

- ◆ Tarjotaan maksullista koulutusta ja muita kielipalveluja.
- ◆ Kehitetään kielenhuollon tietosisältöjä, jota voidaan muokata asiakkaiden käyttöön heidän tarpeidensa mukaan. Tavoitteena on lisätä omatoimista kielenhuoltoa.
- ◆ Tarjotaan virastoille ja yrityksille asiantuntija-apua vakiotekstien uudistamisessa.
- ◆ Kehitetään omien verkkosivujen tarjontaa monipuolisemmaksi ja helppokäyttöisemmäksi. Suunnitellaan niille aineistoja kohderyhmittäin (mm. kouluille ja

virastoille ja säädöskielen kehittäjille) ja aihepiireittäin (mm. ohjeita sanasto- ja termityön tekoon).

- ◆ Tarjotaan puhelimitse kielineuvontaa. EU-kysymyksissä tarjotaan neuvontaa myös sähköpostitse.
- ◆ Julkaistaan kielenhuollon tiedotuslehteä *Kielikelloa* ja ylläpidetään sen verkkoarkistoa.
- ◆ Käynnistetään tutkimuskeskuksen hanke, jonka tavoitteena on laatia suuren yleisön käyttöön soveltuva kielioppijulkaisu. Laaditaan yhteistyössä myös paikannimiä esittelevä julkaisu ja nimistönhuollon opas.

Ruotsin kielen toimenpiteet

Julkaisut

- ◆ Pidetään *Finlandssvensk ordbok* ajantasaisena.
- ◆ Laaditaan kielenhuollon opas.
- ◆ Kehitetään *Svefix*-kielentarkistusohjelmaa yhteistyössä kieliteknologian ammattilaisten kanssa. Kehitetään myös muita kieliteknologisia sovelluksia.
- ◆ Julkaistaan kielenhuollon tiedotuslehteä *Språkbruk*.
- ◆ Laaditaan erikoisalojen sanastoja ulkopuolisten rahoittajien tuella.

Palvelut

- ◆ Lisätään kursseja, erityisesti eri kohderyhmille räätälöityjä kursseja.
- ◆ Lisätään verkkosivujen tarjontaa ja omatoimista kielenhuoltoa. Siirretään kielenhuollon sisäisestä tietokannasta mahdollisimman paljon aineistoa verkkosivuille.
- ◆ Jatketaan kielineuvontaa puhelimitse ja sähköpostitse.
- ◆ Jatketaan nimistönhuoltoa ja annetaan lausuntoja nimikysymyksissä.

Asiantuntijatyö

- ◆ Jatketaan maksullista tiedotusvälineiden kielipalvelua.
- ◆ Jatketaan viranomaiskielen huoltoa yhteistyössä valtioneuvoston ruotsin kielen lautakunnan ja Kuntaliiton kanssa.
- ◆ Jatketaan yhteistyötä Opetushallituksen, kuntien, koulujen ja yhdistysten kanssa koulun kielen parantamiseksi. Tarkastetaan oppikirjojen kieltä.

Yhteistyö ja verkostoituminen

- ◆ Kielenhuollon asiantuntijoina toimivat kielilautakunnat. Tutkimuskeskus kutsuu kunkin kielen lautakuntaan kielentutkimuksen ja -käytön asiantuntijoita.
- ◆ Kielenhuolto tekee yhteistyötä mm. kieliammattilaisten, sanastotyön ammattilaisten, viranomaisten ja koulun kanssa. Kiinteät yhteistyösuhteet ovat tärkeitä, koska tavoitteena on vahvistaa erilaisten toimijoiden omia mahdollisuuksia kielenhuoltoon, omaan sanastotyöhön ja omien tekstiensä parantamiseen. Tiedonvaihdon kannalta yhteydet muihin kielen ja kielipolitiikan parissa toimiviin ovat tärkeitä.
- ◆ Kielenhuolto verkostoituu myös erilaisten standardien laatijoiden ja tietotekniikan asiantuntijoiden kanssa. Tärkeitä ovat sekä kansalliset että kansainväliset toimijat, mm. standardityö, kotoistus (tietotekniikan paikalliset asetusten määritte-

ly) ja nimiasiantuntijat.

- ◆ Kielenhuoltajilla on tiiviit yhteydet Pohjoismaiden kielenhuoltajiin sekä jäsenyys eurooppalaisessa kieliassiantuntijoiden verkostossa Efnilissä.

Tietohuolto

Toimintaympäristön muutokset

Kielenkäyttökulttuurin tallennukselle syntyy jatkuvasti uusia haasteita tutkimusmenetelmien ja tutkimuskohteiden monipuolistuessa ja teknisten mahdollisuuksien kehittyessä. Kansallisen muistiperinnön digitointiin ja pitkäaikaistallennuksesta huolehtimiseen kiinnitetään entistä enemmän huomiota.

Tutkimuskeskus muuttanee suunnitelmakauden aikana Helsingin keskustaan lähelle yliopistoa. Laajojen arkistojen, kirjaston ja atk-ympäristön muutto vaatii perusteellista suunnittelua ja paljon valmistelevaa työtä, jotta toiminnan mahdollisimman häiriötön jatkuminen voidaan taata. Samanaikaisesti Helsingin yliopiston suomalais-ugrilaisen laitoksen kirjasto yhdistetään tutkimuslaitoksen kirjastoon. Keskeinen sijainti ja kiinteämpi yhteys yliopistoon lisäävät asiakasmääriä niin kirjastossa kuin arkistoissakin, mikä on otettava huomioon toimintaa suunniteltaessa.

Toimintaympäristön muutokset ja sähköisten aineistojen lisääntyvä tarve ja käyttö vaikuttavat tietohuollon resurssien suuntaamiseen.

Toiminta-ajatus

Tietohuollon tehtävänä on säilyttää, ylläpitää ja kehittää kielellisesti ja kulttuurisesti arvokkaita kokoelmia sekä tarjota hyvin järjestettyjä ja kattavia aineistoja ja kirjallisuutta niin kotuslaisten tutkijoiden kuin myös koko tiedeyhteisön ja muun asiakaskunnan tarpeisiin. Lisäksi tehtävänä on tietotekniikkapalveluista huolehtiminen perustoiminnan vaatimusten mukaisesti.

Tavoitteet ja toimenpiteet

Tietohuollon tavoitteena on asiantunteva tietopalvelu, tyytyväiset asiakkaat ja yhteistyökumppanit ja laadukas tietotekninen ympäristö.

- ◆ Kartoitetaan asiakastyytyväisyys ja kehitetään toimintaa palautteen pohjalta.
- ◆ Laaditaan palvelusuunnitelma.
- ◆ Verkkosivujen tietosisältöä monipuolistetaan.
- ◆ Vastataan asiakaskyselyihin ja huolehditaan tietopalvelusta.
- ◆ Hankitaan tarpeelliset nauhoituslaitteet ja tarjotaan opastusta nauhoitusteknisissä asioissa.
- ◆ Selvitetään tutkimusaineistojen arkistointi.
- ◆ Huolehditaan atk-laitteiston, ohjelmistojen ja tietoliikenneyhteyksien ylläpidosta ja tietoturvasta.

Kirjaston tavoitteena on suomen kielen ja sen sukukielten johtavana tieteellisenä kirjastona tarjota kattavat, ajantasaiset kokoelmat myös julkiseen käyttöön ja palvella tiedonhallinnan osaamisella sekä Kotusta että muita tiedontarvitsijoita yhteistyössä muun kirjastoverkon kanssa

- ◆ Hankitaan kaikki tarpeellinen kirjallisuus ja luetteloidaan se Helka-tietokantaan.
- ◆ Sähköisten aineistojen hankkimiseksi ja rahoittamiseksi pyritään entistä tiiviimpään yhteistyöhön erikoiskirjastoverkon kanssa.
- ◆ Takautuva tallennus saatetaan loppuun.
- ◆ Kotuksen ruotsin kielen kirjaston ja Helsingin yliopiston humanistisen tiedekunnan Nordica-kirjaston yhteistyömahdollisuudet selvitetään.

Huolehditaan kansallisen muistiperinnön talletuksesta ja pyritään takaamaan se, että kielen-
tutkijoilla on käytössään relevantit ja kattavat aineistot, joihin myös muiden alojen tutki-
joilla ja suurella yleisöllä on mahdollisimman esteetön pääsy.

- ◆ Kansallisen muistiperinnön pitkäaikaistallennuksesta huolehditaan jatkamalla ja nopeuttamalla nauhoitteiden digitointia ja mikrokuvauttamalla ainutkertaisia paperiaineistoja.
- ◆ Hankitaan uusia aineistoja ja arkistoidaan ne tarkoituksenmukaisesti.
- ◆ Saatetaan entistä enemmän sähköisiä aineistoja tutkijoiden käyttöön.
- ◆ Pidetään arkistonmuodostussuunnitelma ajantasaisena ja otetaan käyttöön sähköisten aineistojen dokumentinhallinnan tarpeita vastaava hallintajärjestelmä.
- ◆ Parannetaan kokoelmien ja aineistojen käytettävyyttä täydentämällä hakemisto- ja luettelotietokantoja ja ottamalla käyttöön uusi, www-pohjainen korpuspalvelu.
- ◆ Selvitetään tutkimusaineistojen tekijänoikeudellisia ja tietosuojan ja yksityisyyden suojaan liittyviä kysymyksiä.

Tietohuollon alalla tehdään erimuotoista yhteistyötä useiden eri tahojen kanssa. Kiinteät yhteistyösuhteet ovat tärkeät myös tiedonvaihdon kannalta.

- ◆ Arkisto- ja aineistotyön osalta tärkeimpiä kumppaneita ovat arkistolaitos, Helsingin yliopiston kirjaston Mikkelin mikrokuvauksen- ja konservointilaitos, CSC – Tieteellinen laskenta Oy, yliopistojen suomen kielen laitokset ja Helsingin yliopiston tietojenkäsittelytieteen laitos, Suomalais-Ugrilainen Seura, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Tampereen yliopiston musiikintutkimuksen laitos, Pop- ja jazz-arkisto ja Phonogrammarchiv, Österreichs wissenschaftliches audiovisuelles Archiv. Kokoelmavaihtoa on ulkomaisten yliopistojen ja tutkimuslaitosten kanssa (Norja, Ruotsi, Venäjä).
- ◆ Kirjaston yhteistyökumppaneita ovat Helsingin yliopiston kirjastolaitos ja Helsingin yliopiston suomalais-ugrilainen laitos. Kirjasto toimii kansallisessa ja kansainvälisessä erikoiskirjastojen verkostossa ja opetusministeriön työryhmässä, joka toteuttaa Venäjän suomensukuisten kansojen kirjastojen välistä yhteistyötä. Kirjastolla on toimivat suhteet suomensukuisten kansojen kirjastoverkoston. Bibliografiatyötä tehdään kansainvälisessä Uralic Bibliographical Survey -hankkeessa ja nimistöntutkimuksen osalta Debrecenin yliopiston ja International Council of Onomastic Sciences -järjestön kanssa.

Vähemmistökielten tutkimus ja huolto

Toiminta-ajatus

Kotus toimii omalla toimialallaan sen hyväksi, että Suomessa käytetyt saamelaiskielet, Suomen romanikieli ja suomalainen viittomakieli voivat kehittyä nykyajassa toimiviksi kieliksi. Samalla edistetään ja seurataan näitä kieliä koskevan lainsäädännön toteutumista.

Toimivan yleiskielen kehittäminen ja huolto edellyttävät lisää perustietoa kielen rakenteesta ja kieliopista, kielen variaatiosta ja yhtenäisen yleiskielen asemasta kieliyhteisössä.

Saamelaiskielet

Kotus tutkii saamelaiskieliä ja kehittää niiden ilmaisuvaroja. Kielipoliittiset asiat ovat ensisijaisesti saamelaisten omien elinten vastuulla. Kotus toimii kielenhuollon asioissa yhteistyössä eri saamenkielisten organisaatioiden ja mm. Oulun yliopiston kanssa. Pohjoissaamen toimintaympäristö on pohjoismainen, mutta inarin- ja koltansaamen huolto on pääosin Suomen asia.

Saamelaiskielet ovat voimakkaassa kehitysvaiheessa. Sen vuoksi tarvitaan sekä perustutkimusta että soveltavaa tutkimusta ja huoltoa.

Kotus pitää yllä saamen kielen lautakuntaa, joka koordinoi ja edistää saamelaiskielten huoltoa.

Inarinsaame

Inarinsaamen kielen huollon tarvitaan toimia kielen rakenteen kaikilla tasoilla: oikeinkirjoitus, sananmuodostus, kielioppi. Pyritään vakiinnuttamaan inarinsaamen huolto ja tutkimus Kotuksen toiminnassa.

Pohjoissaame

Pohjoissaamea käytetään ja kehitetään Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa. Kielen parissa on useita toimijoita, mm. saamelaiskäräjät, korkeakouluja, kustantamoja. Tätä nykyä nämä kokoavat eri alojen terminologiaa. Pohjoissaamen kielenhuollossa on olennaista valtioiden ja organisaatioiden välinen yhteistyö.

Kotuksessa työskentelee yksi pohjoissaamen tutkija. Hän osallistuu terminologian kehittämiseen ja sanastontutkimukseen sekä peruskieliopin tutkimukseen. Lisäksi pohjoissaamasta laaditaan yhteistyössä sanastoja, joissa esitellään ja vakiinnutetaan uusia sanavaroja, erityisesti erikoisaloille.

Suomen romanikieli

Suomen romanikieli on vakavasti uhanalainen, ja toimenpiteet sen elvyttämiseksi ovat kiireellisiä. Suomen romanikielelle on ominaista myös vahva yhteisöllinen luonne, joka rajaa kielentutkimuksen ja -huollon toimintaympäristöä. Kotus pyrkii toiminnallaan kan-

nustamaan kielen käyttöä ja tukemaan elvytystoimia, jotka kuitenkin ovat ensisijaisesti romanien itsensä vastuulla omassa yhteisössään.

Kotus on Suomen ainoa laitos, jossa romanikielen tutkimuksella ja huollolla on pysyvät resurssit: kaksi tutkijaa, joista toisella on romani äidinkielenä. Toiminta edellyttää yhteistyötä opetuksesta ja oppimateriaalista vastaavien tahojen kanssa, samoin kansainvälisten tutkimusyhteisön kanssa, sillä Suomen romanikieli on osa Euroopan romanimurteiden muodostamaa kokonaisuutta. Kieliyhteisön tilanne Suomessa on johtanut kielen muutokseen, innovaatioihin ja variaation sallivuuteen, jotka ovat tutkimuskohteina keskeisiä.

Kannustaminen kielen elvytykseen edellyttää tietoa sen nykyisestä tosiasiallisesta käytöstä sellaisena kuin puhujat sen kokevat.

- ◆ Saatetaan valmiiksi kyselytutkimus kielen käytöstä ja käyttöaloista.
- ◆ Julkaistaan puhujia ja muita sidosryhmiä varten yleistajuista tietoa kielestä, sen käytöstä ja normista.
- ◆ Järjestetään seminaareja ja osallistutaan oppikirjayhteistyöhön.

Romanikielen tutkimus pyrkii tuottamaan sekä romanilingvivistisesti että yleislingvivistisesti merkittävää tietoa ottaen huomioon kielen kontaktitilanteen.

- ◆ Äänne- ja muotorakenteesta julkaistaan kattava tieteellinen kuvaus, josta raportoidaan kongresseissa ja tieteellisissä julkaisuissa.

Tutkimus tukee romanikielen lautakunnan työtä. Lautakunta koordinoi kielen huoltoa ja edistää osaltaan kielen arvostusta.

- ◆ Tutkimuksen pohjalta standardoidaan julkisen kielen piirteitä ja kehitetään sanastoa paremmin nyky-yhteiskunnan kielenkäyttötilanteisiin soveltuvaksi.

Suomalainen viittomakieli

Kotuksessa on yksi suomalaisen viittomakielen tutkija. Hän on yhteistoiminnassa Kuurojen Liiton Viittomakieliyksikön kanssa. Huollon asiantuntijaelimenä toimii lautakunta, joka on asettanut tavoitteekseen myös viittomakieltä koskevan kielitietouden kasvattamisen.

Viittomakieltä käsittelevien julkaisujen ja kielenhuollon keskeiset haasteet ja mahdollisuudet suunnitelmakaudella liittyvät verkkomaailmaan. Verkko- ja mobiiliteknologian kehitys on erityisen tärkeää viittomakieliselle yhteisölle, jonka kieli käyttää visuaalista kanavaa.

Kieliyhteisölle tarjoutuu ensimmäistä kertaa tilaisuus seurata viittomakielen lautakunnan suosituksia suoraan äidinkielellään, kun lautakunnan pöytäkirjojen viittomakieliset käännökset aletaan vuonna 2005 julkaista Internetissä. Verkkoa varten viittomakieltä kuvaavat julkaisut voidaan laatia ensisijaisesti viittomakielellä, jolloin suomi ja ruotsi jäävät käännöskielen asemaan. Samalla julkaisut voivat saavuttaa yhtäaikaisesti laajan äidinkielen lukijakunnan.

- ◆ Kielenhuolto on verkon kautta vuorovaikutuksessa kieliyhteisön jäseniin heidän omalla kielellään.

- ◆ Osallistutaan Kuurojen Liitossa tehdyn viittomakielen verkkosanakirjan monimuotoistamiseen ja edistetään sen linkittämistä muitten viittoma- ja puhuttujen kielten sanakirjoihin.

Verkostoituminen ja yhteistyö ovat viittomakielen alalla keskeisiä. Kuurojen Liiton lisäksi tutkimuksen yhteistyökumppaneita ovat viittomakielen opetusta antavat Jyväskylän, Turun ja Helsingin yliopistot.

- ◆ Yhteistyötä tiivistetään, ja myös digi- ja verkkojulkaisemisen edelläkävijöitä eri korkeakouluista pyritään saamaan mukaan yhteistyöhön.
- ◆ Yhteistyökumppaneiden kanssa pyritään saamaan aikaan suomalaisen viittomakielen deskriptiiviseen kielioppiin tähtäävä hanke ja monialainen verkosto. Tätä varten pyritään kokoamaan suomalaista viittomakieltä monipuolisesti edustava korpus, joka on myös sanakirjatyön ja kielenhuollon käytettävissä.

Kääntäjien tutkintolautakunta

Opetusministeriö on asettanut vuoden 2004 lopulla työryhmän selvittämään kääntäjien tutkintolautakunnan kehittämistä. Tutkimuskeskus noudattaa työryhmän ehdotusten pohjalta tehtäviä päätöksiä.

IV Henkilöstö

Henkilöstön määrä ja ikärakenne

Kotuksen henkilöstön lukumäärä on 115 (12/2004). Vakinaisia työntekijöitä on 94 ja määräaikaisia 21. Määräaikaisista valtaosa on erilaisissa lyhytaikaisissa tehtävissä olevia osapäiväisesti työskenteleviä opiskelijoita. Lisäksi määräaikaisia ovat työvoimamäärärahoihin palkatut ja luonnollisesti viransijaiset.

Tutkimuskeskuksen henkilöstön kokonaismäärää ei ole tarkoitus kasvattaa suunnitelma-kaudella. Jokin määrä virkoja joudutaan pitämään täyttämättöminä, jotta uudessa palkkausjärjestelmässä sovittu palkkaustaso saavutetaan.

Henkilöstön vaihtuvuus on ollut Kotuksessa perinteisesti melko vähäistä. Suunnitelma-kaudella kuitenkin vaihtuvuus kasvaa, kun eläkeikään (65:n vuoden mukaan laskien) tulee noin 15 työntekijää. Eläkkeelle saattaa tosiasiassa siirtyä hieman enemmänkin väkeä, mutta tarkka arviointi on vaikeaa uuden eläkelain mukaisen joustavan eläkeiän vuoksi.

Kotus varautuu kuitenkin rekrytoimaan ja kouluttamaan melkoisen määrän uusia työntekijöitä vuosina 2006–2009. Korkeasti koulutettujen työntekijöiden saanti tuskin tulee olemaan ongelma, vaikka tutkimuskeskuksen palkkakilpailukyky ei ole kovin hyvä. Tutkimuskeskus on kuitenkin haluttu työnantaja, ja kun yliopistot kouluttavat yhä enemmän maistereita ja tohtoreita, sillä ei liene vaikeuksia rekrytoida laadukasta työvoimaa. Tiettyihin Kotuksen erityistehtäviin joudutaan kuitenkin antamaan perusteellinen koulutus työpaikalla, koska yliopistojen nykyiset opintokokonaisuudet eivät täysin kata Kotuksen tarpeita.

Henkilöstön keski-ikä on melko korkea, 47,9 vuotta (2004). Tulevien vuosien rekrytoinnit saattavat alentaa keski-ikää, mutta toisaalta vielä useiden vuosien ajan Kotuksen työntekijöistä melko suuri osa on ikääntyneitä.

Henkilöstön koulutus

Kotuksen työntekijäkunta on laitoksen luonteen vuoksi varsin korkeasti koulutettua: henkilöstöstä 82 prosenttia on suorittanut korkeakoulututkinnon ja 18 prosentilla on tohtorin tutkinto.

Koulutustaso pyritään pitämään edelleen korkeana sekä uusien rekrytointien kautta että tukemalla henkilöstön koulutuspyrkimyksiä. Käytössä on nykyään yksi vakanssi, jota voi hakea oman tutkimushankkeen toteuttamiseen. Lisäksi tutkimuskeskus on saanut Suomen

Akatemian työelämässä olevien henkilöiden jatkokoulutukseen tarkoitettua koulutustukea työntekijöiden jatko-opintojen loppuunsaattamiseen. Henkilöstön talon sisäistä liikkuvuutta tuetaan koulutuksella ym. toimilla.

Työhyvinvointi ja työsuojelu

Hyvinvointinäkökulma on mukana Kotuksen tulosohjauksessa. Kotus edistää henkilöstön hyvinvointia erilaisin kehittämishankkein. Kehittämiskohteina ovat suunnitelmakaudella johtamis- ja esimiestaidot, vuorovaikutustaidot sekä eri-ikäisten yhteistyö, joiden kohentamiseksi hankitaan ulkopuolista koulutusta. Kehittämistoimet liittyvät osin Valtiokonttorin Kaiku-ohjelmaan. Kotuksessa toimii työhyvinvointiryhmä, jossa on sekä työntekijöiden että työnantajan edustajia.

Työhyvinvoinnin tilaa seurataan mm. järjestämällä joka toinen vuosi työtyytyväisyyskysely. Edellinen kysely tehtiin 2003. Siinä työtyytyväisyysindeksiksi saatiin 3,4 (asteikko 1–5), mikä on hieman valtion laitosten keskitasoa parempi. Tulosta pyritään parantamaan edelleen.

Kotus tarjoaa työntekijöilleen mahdollisuuden harrastaa liikuntaa työpaikan liikuntaryhmissä ja vuotuisena virkistyspäivänä sekä tukee itsenäistä vapaa-ajan liikuntaa. Kotuksessa työskentelee hieroja.

Kotuksen työsuojelu perustuu työsuojelun yhteistoimintasopimukseen, työsuojelun toimintaohjelmaan ja sopimukseen työterveyshuollon palveluista. Työsuojeluasioita hoitaa työsuojeluryhmä.

Fyysisessä työsuojelussa keskeisellä sijalla ovat istumatyön ja näyttöpäätetyön aiheuttamat ergonomiset kysymykset. Henkisessä työsuojelussa tärkeintä on turvata hyvä työilmapiiri ja työssä jaksaminen sekä estää uupumus. Työelämän ja yksityiselämän yhteensovittamista helpotetaan joustavilla työaika- ja virkavapauskäytännöillä. Suunnittelukauden aikana Kotus hakee Kelalta Aslak-kuntoutusta n. 20 työntekijälle ja järjestää tarvittaessa tukea myös muuhun kuntoutukseen.

V Voimavarat

Kehittämishankkeet

Uudet toimitilat

Kotus on muuttamassa tällä tietoa 1.6.2007 uusiin Ilmatieteen laitokselta vapautuviin toimitiloihin Helsingin Kaisaniemeen. Muutto parantaa yhteyksiä Kotuksen yhteistyökumppaneihin, joista monet sijaitsevat Kruununhaassa. Uusiin toimitiloihin syntyy myös entistä laajempi suomalais-ugrilainen kirjasto, kun myös Helsingin yliopiston suomalais-ugrilainen laitos kirjastoineen todennäköisesti muuttaa samaan taloon. Kotuksen ja laitoksen kirjastot on tarkoitus yhdistää käyttäjän kannalta yhdeksi kirjastoksi.

Arviointi

Tutkimuskeskus suorittaa suunnittelukaudella itsearviointia vuonna ja valmistelee samalla suunnittelukauden jälkipuoliskolla toteutettavaa tieteellistä arviointia. Myös asiakastytyväisyyttä ja Kotuksen tunnettuutta selvitetään.

Organisaation kehittäminen

Nykyisen organisaatin perusrakenne on ollut käytössä vuodesta 1994. Sen toimivuutta tutkitaan ja vaihtoehtoisia, sisäistä joustavuutta lisääviä organisointimahdollisuuksia selvitetään.

Kustannuslaskenta

Tutkimuskeskus siirtyy suunnitelmakauden aikana kustannuslaskentajärjestelmään, jonka avulla raportointi ja hankkeiden seuranta helpottuu.

Talous 2006–2009

Kotuksen määrärahoista osa on toimintamenomomentilla ja osa veikkausvaramomentilla. Tavoitteena on saada koko määräraha toimintamenomomentille suunnittelukauden 2006–2009 aikana. Toiminta- ja veikkausvararahoituksesta on yli 90 prosenttia sidottua. Palkkausmenot ovat noin 80 prosenttia kokonaismenoista. Kiinteistömenot ovat noin 12 prosenttia ja kasvavat muuton yhteydessä.

Menojen kokonaismäärä ylittää vuotuisen rahoitustason, mutta säästöjä on kertynyt, koska virkoja on ollut täyttämättä. Määrärahaa on säästetty aikaisempina vuosina uuden palkkausjärjestelmän rahoittamiseksi ja mahdollisen muuton kustannuksiin.

Rahoitussuunnitelman perustana on budjettirahoitus ja veikkausvoittovarot ja sitä täydentävä tulo-rahoitus. Tulot muodostuvat koulutuksesta, julkaisuista, julkaisujen tekijäin-palkkioista ja kääntäjien tutkintomaksuista.

Kehityshankkeet vuonna 2006: Inarinsaamen projektirahoitus 20 000 euroa, digitalisointi 30 000 euroa.

Taloussuunnitelma 2006–2009

	2005 TAE	2006	2007	2008	2009
Menot	5 618 000	5 659 000	6 138 400	5 898 000	5 898 000
henkilöstömenot	4 384 000	4 419 000	4 454 000	4 454 000	4 454 000
toimitilakustannukset	610 000	610 000	744 400	844 000	844 000
palvelut	300 000	367 000	367 000	367 000	367 000
muut toiminnan menot	324 000	233 000	233 000	233 000	233 000
Kehityshankkeet		30 000	340 000		
Tulot	577 000	580 000	585 000	585 000	585 000
maksullisen toiminnan tulot	492 000	495 000	500 000	500 000	500 000
julkisoikeudelliset tulot	55 000	55 000	55 000	55 000	55 000
muut	30 000	30 000	30 000	30 000	30 000
Toiminnan rahoitus	5 492 000	5 525 000	6 004 400	5 734 000	5 734 000
toimintamenomomentille					
budjetoidut tulot	577 000	580 000	585 000	585 000	585 000
Budjettiraha ja	2 740 000	2 770 000	3 244 400	2 974 000	2 974 000
veikkausvaramomentti	2 175 000	2 175 000	2 175 000	2 175 000	2 175 000
Edellisten vuosien säästöt	800 000	674 000	540 000	406 000	242 000
Siirtomääräraha	674 000	540 000	406 000	242 000	78 000

Mahdollisen muuton takia vuonna 2007 vuokramenoihin tarvitaan 134 400 euroa lisää määrärahaa. Vuodesta 2008 kiinteistömenoihin tarvitaan lisäksi 96 000 euroa eli yhteensä 234 400 euroa.